

Zentay Dezső, statisztikus és szerkesztő. Ritka dolog a könyvkiadásban, hogy statisztikai könyvek „bestsellerekké” váljanak. Nyilván az összeállítójuknak nem mindennapi szakmai és szerkesztői tudással kell rendelkeznie. Egy ilyen nagy siker volt a két világháború között Zentay Dezső kiadványsorozata, a „Beszélő számok”. Egyik könyvét így ismertetik:

„Az élet adatainak szinte művészi erejű csoportosítása: ez jellemzi dr. Zentay Dezső írásait. Fanatikus hívője és hivatott művelője a statisztikának. Kezében az adat-tömeg és a számoszlopok egymásutánja nemcsak a számok seregét jelenti, amellyel a matematika törvényei szerint szórakozni lehet. Nem a meddő átlagszámok, a végtelen összehasonlítások, az áttekinthetetlen adattömkelegek, a babonásan tisztelt trendvonalak embere.”¹

Hogy statisztika és statisztika között mekkora különbségek lehetnek, az nyilvánvaló lesz Ascher László egy korábbi, 1931-es bírálatából, amelyben két hasonló témájú könyvet vetett össze. Az egyiket Zentay írta: *A munkanélküliség alakulása a szellemi pályák körében Budapesten*, kiadója Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala, a másik pedig *A szellemi munkások összeírása*, amelyet a M. Kir. Országos Statisztikai Hivatal adott közre. Az utóbbi, amely közvetlen állami felügyelet alatt áll, gyakran elmossa a körvonalakat, „értéktelen és kritikátlan adatokat” közöl, azt is „az arányszámok és a meddő részletezések szürke áradatába fojtva.” Ezzel szemben Zentay könyvében „végigvonul az a törekvés, hogy lehetőleg minden számcsoport elemeire bontva és régebbi adatokkal összevetve kerüljön az olvasó elé.” Hiszen „társadalmi bajok, csak kimerítő szociális statisztikán nyugvó diagnózis alapján orvosolhatók” – idézi a szerzőt.²

Zentay (Hoffman) Dezső Zentán született 1888. április 27-én. Szülővárosa középiskolájából ösztöndíjjal került Budapestre, a jogi karra. Gyógyíthatatlan fülbaja végül teljes süketiséghoz vezetett: a szigorlatait úgy tette le, hogy írásban kapta meg a kérdéseket. Am a diploma megszerzése után professzora azonnal beajánlotta a Központi Statisztikai Hivatalba. Több éven át mint egyszerű beosztott dolgozott, 1919-ben nevezték ki az elnöki osztály vezetőjévé. Emiatt egy év múlva meg kellett válnia hivatalától, azután raktárnok, irodavezető majd tisztviselő lett – ha éppen nem volt munkanélküli. 1945-ben kinevezték a KSH elnökének, de még ez év december 2-án meghalt.³

Első tanulmányát 1917-ben írta „Bűnöző gyermekek” címmel, amely az éppen akkor betiltott *Szocializmusban* jelent volna meg. Sok statisztikai tárgyú – vagy legalábbis statisztikai vonatkozású – cikksorozata jelent meg a *Népszavában*, az *Esti Kurirban*, a *Pesti Naplóban* stb. Több önálló munkában is foglalkozott a magántisztviselők körülményeivel (ezeket nem a KSH, a korábbi munkahelye adta ki, hanem a Budapesti Statisztikai Hivatal!), a *Magyarország a statisztika tükrében* című kiadványa pedig német, olasz és francia nyelven is megjelent. A *Társadalmi Lexikonban* és az Athenaeum által kiadott *Közgazdasági Enciklopédiában* is szerepelt jó néhány cikk szerzőjeként.

Zentay, mint a Magyar Nagyothallók Országos Egyesületének ügyvezető alelnöke indította el és szerkesztette az egyesület hivatalos lapját a *Nagyothallók*. Felelős kiadóként is ő szerepelt, az otthoni lakáscímével együtt. A lap 1936. szeptember 20-án jelent meg először – ár nélkül, hiszen tulajdonképpen egy sokszorosított 8–12 oldalas havi hírlevél volt. Nagyrészen az egyesületi étellel foglalkozott, később egy-egy vers is megjelent (Pohánka Margit művei – szintén egyesületi tag), majd elkezdődött „A külföldi nagyothallók mozgalmak története”, ill. a „Híres nagyothallók”

¹ [ASCHER László?] (al): *Számok varázsa*. = Szocializmus 1935. 4. sz. 181.

² ASCHER László: *A szellemi munkások Magyarországon*. = Századunk 1931. 1. sz. 52–53.

³ Zentay életrajzát lásd: Magyar Statisztikai Szemle 1945. 1–6. sz. 33–36.

című cikksorozat. A II. évfolyam 7. számától (1937. szeptember–október) kezdődően már igazi nyomdatermékké vált a lap, a kolofon szerint a Sárkány nyomdában készült, s már 16 oldalas volt. Új cikksorozat indult Beethoven magyar kapcsolatairól, amelyet dr. Czeke Marianne ny. nemzeti múzeumi könyvtárigazgató írt. Eddig a lap még ingyenes volt, 1938-tól viszont évi 4 pengőbe került a jogi személyeknek, 10 pengőbe a hatóságoknak, 3-ba az orvosoknak. Egyes szám ára 80 fillér volt, nagyothallóknak 60, hadirokkantaknak 30.

Az év végén a lap (annyi más sajtótermékkel együtt) megszűnt, csak pár évvel később, 1941-ben indult újra, új évfolyamszámozással, a 384/1941. M. E. III. számú engedély révén. Ekkor már csak havi hat oldallal, felelős szerkesztőként és kiadóként Györgyfy Ákos jegyezte, szerkesztőként Hoffman Dezső szerepelt. 1944. májusától viszont neve eltűnt az immár csak négy oldalt tartalmazó lapocskáról, amely a decemberi számmal be is fejezte működését.

Zentay „főműve” a „Beszélő számok” elnevezésű sorozat volt, amelynek első kötete 1933-ban jelent meg *Magyarország és a nagyvilág* címmel, 112 oldalon, ára 1, 20 P volt. Az első hat kötet a Franklin Nyomdában készült, a továbbiak pedig különböző más nyomdában: tulajdonképpen Zentay saját kiadásában jelent meg a sorozat. Gazdasági, kulturális és szociális adatokat tett közzé: valódi statisztikai adatokat, ám később szívesen közölt nem statisztikai jellegű adatokat, listákat, névjegyzékeket is. A következő években rendszeresen megjelent egy-egy új könyvecske, mégpedig a következők:

2. *A megcsonkított Magyarország küzdelmes évei*; 3. *Világtörténet, világpolitika, világgazdaság*; 4. *Az utolsó félszázad. Bevallott jövedelmek és vagyonok*; 5. *Világképek. A nagybirtokos Magyarország*; 6. *Vállalatok és igazgatók. A magyar közgazdasági élet vezetői*; 7. *Napjaink problémái. Népek és népcsoportok. A zsidók megoszlása nálunk és külföldön* (a Hungária nyomdában készült); 8. *Világstatisztika. A nemzetiségek. A nyersanyag háború. Magyarország szellemi arisztokratái* (a Sárkány nyomdában készült, volt második kiadása is); 9. *A megnagyobbodott Csonka-Magyarország. Jövedelmek és vagyonok* (innentől kezdve a Globus nyomda készítette a könyveket. Négy kiadása volt!); 10. *A négyszer megnagyobbodott Csonka-Magyarország. Világtermelés. A magyar közgazdasági élet vezetői* (két kiadás); 11. *A világtermelés. A megnagyobbodott Magyarország szellemi arisztokratái* (már 4 pengőbe került); 12. *A legnagyobb jövedelmek* (még 1943-ban jelent meg, néhány héttel a 11. kötet után); 13. *Világtörténet. A mai Magyarország. Az utolsó nagybir- tokosok* (1945-ben jelent meg, az Egyetemi Nyomdában készült.)

1943-ban, a 12. kötetben közli, mint „a Beszélő számok kiadóhivatala (Budapest, III., Szépvölgyi út 88/b)”, hogy az 1–3, és a 8–10. kötetek kifogytak, a megmaradt példányokat együttes megrendelés esetén 20 pengős áron szállítja. Ugyancsak e kötet borítóján nem kevesebb, mint 50, a legkülönbözőbb politikai beállítottságú sajtóorgánium (*A Hitelettől a Virradatig*) véleményét közli a sorozatról.

Még a *Literatura* című folyóirat is rendszeresen foglalkozott az egyes kötetekkel: a rendszeres ismertetéseken kívül innen vette a lapban több alkalommal is közölt könyvkiadással stb. kapcsolatos statisztikai adatokat. Sőt Zentay külön cikkben számolt be a *Beszélő számok* elindításáról és az első három kötet terjesztéséről.⁴

„A számok korát éljük. Divat a statisztika. Elhatároztam hát, hogy statisztikai szaküzletet nyitok és – inkább amatőr alapon – statisztikai zsebkönyvet szerkesztek. Olcsót, de valódit. Korszerűt és mégis pártatlant.

⁴ ZENTAY Dezső: *A könyv és a közönség.* = *Literatura* 1935. ápr. 1. XXVII–XXVIII.

Megvallom, nehezen indult a dolog. Nehéz: szöveg nélküli szürke számokat beszélőkké tenni... Mégis vállalkoztam. Megszerkesztettem könyvemet. És vártam a vevőket. A sajtó szívesen fogadott. Újdonságot látott a munkámban. Közhirré adta. De a közönség nem nagyon érdeklődött. A közönség nagy része előtt még unalmas a statisztika. Alig is kereste. Elhatároztam, hogy én keresem fel a közönséget. Részint a Tiszti Címtárból, részint a telefonkönyvből kiválogattam vagy 4000 címet. A legfelsőbb négyezret. Közéletünk kiválóságait. És megindult az üzem. Körlevél és postai csekklap kíséretében szétküldtem valamennyi könyvemet. Költséges és kockázatos volt ugyan. De érdekelt. És kíváncsian vártam, hogyan fogadják, reagálnak a váratlan megrohanásra az egyes társadalmi rétegek.

Statisztikát csináltam a statisztikáról.”

Mindenekelőtt elküldte a könyvet a Felsőház tagjainak. Kb. 60%-uk megtartotta és kifizette, kb. 30% visszaküldte – a maradék elveszett, elkallódott. A Képviselőház tagjainál 50% fogadta el, 30% küldte vissza – és 20%-nak veszett nyoma. De voltak akik több példányt is megrendeltek, és volt olyan is, aki az országgyűlési napló kivonatával bizonyította, hogy hasznát vette a könyvnek a törvényhozásnál.

Megkapták a könyvet a Kúria, a Közigazgatási Bíróság és az Ítéletábla bírái is. Itt viszont csak mintegy 20%-a fogadta el, a többiek visszaküldték – többnyire felbontatlanul. Érdekes módon teljesen fordított az arány az aktív és a nyugdíjas katonatiszteknel (ezredestől felfelé): 80% megvette!

Az egyetemi, főiskolai tanárok esetében már bonyolultabb a helyzet. A közgazdasági egyetem és az egyetemek jogi és államtudományi karán a professorok közel háromnegyed része megtartotta a könyvet. Az orvostanárok is szívesen fogadták, főleg vidéken, de Zentay megemlíti, hogy e körből származott az egyetlen keményhangú, felháborodott válasz, amely egyenesen molesztálásként értelmezte a küldeményt.

„De jellemző talán az is, hogy az egyik vidéki egyetem egyik karán egyetlen elfogadót sem sikerült találnom, míg egy másik egyetemnek ugyanazon a karán a tanárok közel száz százaléka megvette a könyvecskét.”

Sajnos Zentay szemérmes módon nem említi az intézmények neveit. Összességében tehát a felsősintű oktatók 50% tartott igényt e műre, 25% nem – a többi elveszett, talán a pedellusok át sem adták a tanároknak.

A könyvet megkapták a fővárosban élő kormányfőtanácsosok, tőzsdetanácsosok és bankigazgatók is.

„Innen kaptam a legtöbb megrendelést a későbbi kötetekre. De innen érkezett a legkevesebb fizetmény. És közülük akadt a legkevesebb visszaküldő is. Tudom, rengeteg postája van a legtöbbjüknek. És azt is tudom, a legkevesebben bontják fel sajátkezüleg a postát. Bizony sokszor megtörténhetett, hogy papírkosárba került a munkám a sok árjegyzékkel és nyomtatvánnyal együtt.”

Természetesen az iskolákba is küldött példányokat. Bár a kultuszminiszter beszerzésre ajánlotta⁵ a tanári könyvtárak számára, mégis az iskolák kétharmad része a szűkös pénzügyi keret miatt visszaküldte a könyvet, holott Zentay nekik eleve kedvezményes árat számított. De büszkén jegyzi meg, hogy mindezek ellenére ezekről a helyekről kapta a legtöbb biztatást és elismerést. És persze azért akadt iskola, ahol nemcsak a tanári kar, hanem a diákok is rendeltek

⁵ 71768/1933. sz. rendelet

– esetenként akár 50 példányt is! A legkedvezőbb eredmény a tanítóképző intézeteknél, és a leányliceumoknál volt.

A különböző közhatalóságokhoz küldött könyvek szinte csak Budapesten találtak vevőre: a minisztériumokban minden osztály rendelt (néha többet is), a fővárosi tanács pedig az iskolák számára rendelte meg nagy számban. Viszont a vidéki vármegyei és városi hatóságok alig fizettek, sőt jobbára el sem jutott hozzájuk a kiadvány. Zentay külön példányokat küldött ezenkívül a fővárosban székelő konzulátusok, nagykövetségek részére is.

„Ilyenformán mégis sikerült megszabadulnom a könyveimtől. Igaz, hogy némelyik 8–10 körutazást is megtett, amíg valahol megrekedt. Az is igaz, hogy így a sok portó és költség alaposan kimerítette az amatőralapot. És az is tagadhatatlan, hogy végeredményben több üres csekklap hever – valószínűleg olvasójelként – a kintmaradt könyvekben, mint ahány kitöltve visszaérkezett. Mégis büszke vagyok az elért sikerre. Hiszen mégis elértem azt, amivel ma csak kevesen dicsekedhetnek: teljesen elfogyott a könyvem...”

BÁLINT GÁBOR